

donderdag

13.10.2016

20.00 Kamermuziekzaal

19.15 Inleiding door

Jan Christiaens

Olli Mustonen

Prokofievs pianosonates

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Biografie

Olli Mustonen (FI) is een fascinerende artiest die op onnavolgbare wijze intelligentie aan meesterschap koppelt op de bühne. Het feit dat hij zowel componist, als pianist en dirigent is, maakt hem uniek in het muzieklandschap. Als solist deelde hij vooraanstaande internationale podia met wereldvermaarde orkesten en dirigenten; dit seizoen concerteert hij voornamelijk met het Leipzig Gewandhausorchester en met het Finnish Radio Symphony Orchestra, met wie hij de Prokofiev-pianoconcerti opnam. Naast de muziek van Prokofiev neemt ook die van Beethoven en Bartók een speciale plek in zijn repertoire in. Belangrijke recitalpartners van Mustonen zijn cellist Steven Isserlis en violist Pekka Kuusisto.

Kom op zaterdag 29 oktober naar het gratis feest van de klassieke muziek in Brugge! Alle info op www.concertgebouw.be

Uitvoerders en programma

Olli Mustonen: piano

—

Sergey Prokofiev (1891-1953)

Pianosonate nr. 5 in C, opus 38 (1923)

- Allegro tranquillo
- Andantino
- Un poco allegretto

Pianosonate nr. 8 in Bes, opus 84 (1939-43)

- Andante dolce
- Andante sognando
- Vivace

— pauze —

Pianosonate nr. 1 in f, opus 1 (1909)

- Allegro
- Meno mosso
- Allegro

Pianosonate nr. 3 in a, opus 28 (1917)

- Allegro tempestoso

Pianosonate nr. 7, opus 83 (1939-42)

- Allegro inquieto
- Andante caloroso
- Precipitato

in samenwerking met Festival 20/21

met de steun van Piano's Maene

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Klassiek, modern, lyrisch, motorisch, grotesk

Pianosonates van Sergey Prokofiev

Klassiek, modern, lyrisch, motorisch, grotesk: dit zijn volgens Sergey Prokofiev (1891-1953) de belangrijkste vijf kenmerken van zijn muziek. Ook al zijn er onmiskenbare verschillen te merken tussen de vroege en de latere pianosonates, toch blijft de typische pianostijl van Prokofiev van begin tot einde herkenbaar. Zoals bekend was Prokofiev zelf een uitmuntend pianist, die tijdens zijn leerjaren aan het conservatorium van Sint-Petersburg furore maakte als wonderkind. En dat niet alleen als pianist, maar ook als componist. In zijn studententijd zette hij een pianosonate in drie bewegingen op papier, waarvan hij de eerste beweging nadien herwerkte tot zijn *Eerste pianosonate*, opus 1 (1909).

Dit werk van de achttienjarige Prokofiev is nog sterk schatplichtig aan de pianomuziek van Schumann en vooral

Rachmaninov, wiens *Eerste pianosonate* het jaar voordien (1908) gepubliceerd was. Ook al klinkt Prokofievs eersteling nog wat onbeholpen in de ontwikkeling en aaneenschakeling van muzikale ideeën, het typische karakter van zijn muziek staat er wel meteen. De onstuimige openingsmaten, waarmee hij stormenderhand het pianoklavier inpalmt, kunnen tellen als handtekening van de jonge componist! Ook de scherpe dynamische contrasten – lyrische passages die plots omslaan in heftig pianogeweld – zouden een waarmerk blijven van zijn pianomuziek. Net als de eerste gaat ook de eendelige *Derde pianosonate*, opus 28 (1917) terug op een jeugdwerk uit Prokofievs studententijd, zoals de ondertitel ‘Uit oude notitieboekjes’

aangeeft. De onophoudelijke stroom van snelle noten doet deze sonate in een sfeer van onrust en opgejaagdheid baden – als was het een klinkend document van het revolutiejaar 1917. De toonspraak is weliswaar tonaal, maar tegelijk kleurt Prokofiev de toonladder van la klein rijkelijk in met laddervreemde tonen. Op die manier lijkt de muziek op veel plaatsen gevaarlijk van de hoofdtoonsoort weg te drijven.

Vernieuwing en experiment waren in die tijd gelukkig nog niet als staatsgevaarlijk

bestempeld door het Sovjet-regime. Er heerste onder Anatoli Lunacharsky, de belangrijkste culturele functionaris van Lenin, zelfs een grote openheid voor artistieke experimenten. Het is dan ook niet te verwonderen dat vele kunstenaars in den beginne het communistische regime omarmden. Prokofiev zou hier pas later weer

mee te maken krijgen. In 1918 was hij immers uitgeweken naar Amerika, om zich vijf jaar later in Parijs te vestigen, waar hij zich moest meten met de immens populaire Igor Stravinsky. In dat jaar componeerde Prokofiev tijdens een vakantie in de Beierse Alpen zijn *Vijfde pianosonate*, opus 38 (1923, herwerkt in 1952-53 tot opus 135), die een sprong voorwaarts betekent ten opzichte van de vorige vier. De muzikale taal is veel radicaler en experimenteler geworden, ook al begint de eerste beweging met muzikale galanterieën die uit een sonatine van Clementi geplukt lijken. Gaandeweg echter wordt de glanzende muzikale oppervlakte van deze muziek doorprikt en ontmaskerd. Stekende dissonanten, dwarse ritmes en ontelbare wisselingen van toonaard drijven

‘De onverbiddelijke repressie van het stalinistische regime dwong veel componisten een taal te spreken die niet de hunne was.’

de spanning op in de eerste beweging, en ontwichten het aanstekelijke walsritme van de tweede beweging. In de finale combineert Prokofiev typische karakteristieken van de toccata en het scherzo. Snelle figuren, barse accenten en een gestage toename van volume en densiteit voeren deze sonate naar een spectaculair hoogtepunt.

Aan de tolerante cultuurpolitiek van Lunacharsky kwam een eind in 1929, toen Stalin de alleenheerschappij verwierf. Geleidelijk aan bouwde hij een repressieve dictatuur uit, via een doorgedreven controle van de media en van het intellectuele en culturele leven. Hij werd daarin bijgestaan door een leger geheime agenten, die overal en nergens waren. Je kon als denker, kunstenaar of componist maar beter op je woorden passen! Wie openlijk stelling innam tegen het cultuurideaal van de communistische partij, tekende zijn eigen doodsvonnis. Onder Stalins 'grote schoonmaak' werden er zo naar schatting één miljoen mensen opgepakt, gefolterd en vermoord. Maar tegelijk wist Stalin vele kunstenaars voor zich te winnen, door op te treden als een uitzonderlijk milde mecenas en beschermheer. De culturele repressie van het stalinistische regime bereikte een hoogtepunt in de late jaren 1930. Vernieuwende en experimentele kunstenaars werden aan de kaak gesteld als 'vijanden van het volk'. Onder hen Vsevolod Meyerhold, een acteur en regisseur van experimenteel theater, en een goede vriend van Prokofiev. Tijdens de voorbereidingen van Prokofievs opera *Semyon Kotko*, werd Meyerhold – die de opera zou regisseren – aangehouden en opgepakt. Enkele maanden later werd hij vermoord teruggevonden. Hij was een van de 346 personen wier doodsvonnis Stalin op 16 januari 1940 had ondertekend. Nauwelijks enkele maanden later werd Prokofiev uitgenodigd om een feestelijke cantate te componeren ter gelegenheid van

Stalins 60e verjaardag. Dit voorval geeft goed weer in welke onmogelijke houdgreep veel Sovjet-componisten toen gevangen zaten. De onverbiddelijke repressie van het stalinistische regime dwong hen een taal te spreken die niet de hunne was. Het is dan ook niet ondenkbaar dat Prokofiev, na de opgelegde feestvreugde van de cantate *Zdravitsa* ('Proost!'), een uitweg vond voor zijn echte gevoelens in de drie pianosonates waaraan hij in 1939 begon te werken.

De *Zevende pianosonate*, opus 83 is wellicht de meest bekende uit de reeks. Ze opent met een thema dat heftig, onrustig en onheilspellend klinkt – de Tweede Wereldoorlog staat voor de deur. Prokofiev is op zijn best in de derde beweging, in een asymmetrische maatsoort, met genadeloos beukende bastonen en akkoorden. En die zijn dan nog met elkaar in oorlog, want de componist laat de bastonen in si mol klein spelen, terwijl de akkoorden si mol groot bulderen. Al deze elementen, samen met het overhaaste tempo (*precipitato*), plaatsen de luisteraar middenin de oorlogsdreiging. Niet haast en dreiging, maar rustige beschouwing en overwinningroes zijn aan de orde in de driedelige *Achtste pianosonate*, opus 84. Ze werd voltooid toen de uitkomst van de Tweede Wereldoorlog al duidelijk was. Na de nijpende urgentie van de vorige sonate neemt Prokofiev hier alle tijd om muzikale ideeën te ontvouwen, vooral in de breedvoerige eerste beweging. De finale vangt aan als een virtuoos buitelandse dans met vreugdekreten, maar laat gaandeweg ook een grimmiger geluid horen. In het midden staat immers een passage vol weerbarstige, dissonante akkoorden, waar de muziek in zichzelf opgesloten lijkt, zonder enige uitweg. Is het deze passage die ervoor zorgde dat de sonate in 1948 door Stalin op een lijst met verboden werken belandde?

Prokofiev in Sint-Petersburg I (1904-1909)

Begin 1904 overhaalde Alexander Glazunov Maria Grigoryevna Zhitkova, de moeder van de toen 13-jarige Sergey Prokofiev, om haar begaafde zoon te laten studeren aan het conservatorium van Sint-Petersburg. Hij had toen al twee opera's, een symfonie in G, een vioolsonate in c en een aantal kleinere pianowerkjes gecomponeerd. Na een geslaagde toelatingsproef begon Prokofiev er zijn studies op 22 september 1904: harmonie en contrapunt bij Anatoly Lyadov en piano bij Alexander Adolfovich Winkler. Omstreeks die tijd manifesteerden zich in Rusland de eerste tekenen van een politieke en maatschappelijke revolutie. Op zondag 22 januari 1905 openden soldaten het vuur op vreedzame demonstranten op weg naar het winterpaleis om de tsaar een petitie te overhandigen. Er volgde een bloedbad (naar schatting 4600 doden en gewonden) en die dag werd bekend als 'Bloedige Zondag'. In gans Rusland braken stakingen en protesten uit, zo ook bij de studenten van het Sint-Petersburgse conservatorium. Nikolai Rimsky-Korsakov, leraar compositie en instrumentatie mocht de gemoederen bedaren. Hij steunde de studenten, maar het conflict kreeg een politieke dimensie en Rimsky-Korsakov werd ontslagen. Uit protest namen ook Glazunov, Lyada en enkele anderen ontslag. In december 1905 konden ze terugkomen. Zowat de ganse Russische kunstwereld had heftig geprotesteerd tegen hun ontslag. Glazunov werd verkozen tot directeur.

De artistiek rebelse Prokofiev, die nauwelijks geïnteresseerd was in politiek en bijna voortdurend in conflict lag met zijn leraars, was al vroeg bevriend geraakt met de tien jaar oudere officier Nikolai Myaskovsky die hem in contact bracht met de nieuwe muziek van Richard Strauss, Max Reger, Claude Debussy, Alexander Scriabin en zelfs Arnold Schönberg, wiens werk ze vierhandig op piano

speelden en analyseerden. Van 1906 tot 1908 volgde Prokofiev les bij Rimsky-Korsakov en Lyadov (tot tevredenheid van noch leraars noch leerling). Uit die periode dateren de eerste versies van zijn *Eerste*, *Derde* en *Vierde pianosonate*. Met de kalme, bescheiden, eerder naar melancholie neigende Myaskovsky voerde Prokofiev een intense briefwisseling tot aan diens overlijden in 1950. In de zomer van 1908 begint Prokofiev te componeren aan een symfonie (e-moll). Dankzij Glazunov werd ze in oktober tijdens een privé-concert uitgevoerd door het Sint-Petersburgse Hoforkest gedirigeerd door Hugo Warlick. Zo hoorde Prokofiev voor het eerst een werk van hemzelf, uitgevoerd door een orkest. Nog in 1908 werd hij voorgesteld aan de organisatoren van de 'Avonden van Hedendaagse Muziek' (Karatygin, Walter Nouvel en Alfred Nurok), gegroeid uit de door Diaghilev en Alexander Benois gestichte avantgardeweging 'Mir iskustwa' (Wereld van de kunst). Op 18 december 1908 speelde hij er zeven van zijn pianowerken waaronder het nog steeds veel gespeelde *Suggestion diabolique*. In het voorjaar van 1909 nam hij op 18-jarige leeftijd deel aan het eindexamen compositie. Liadov's verdict was vrij negatief. Josef Witol, zijn leraar muzikale vormleer vond zijn werk 'nieuw tot in het extreme, met een vrij eenzijdig ontwikkelde techniek'. Ook zijn pianospel werd slechts gedeeltelijk gesmaakt. Niettegenstaande deze kritiek kreeg hij het diploma van 'Vrije Kunstenaar'. Wellicht hoopte men zo een lastige student kwijt te raken. Prokofiev bleef echter nog vijf jaar langer aan het Petersburgs conservatorium studeren. Stof genoeg voor een vervolgartikel.

Johan Huys

Prokofiev in het uniform van het Conservatorium van Sint-Petersburg, 1905

MEER WETEN OVER RUSLAND?

za 10.09.16 – vr 10.06.17

Pluis de geschiedenis van Rusland en de Russische muziek uit tot in detail in de tentoonstelling *Van Glinka tot Gubaidulina, twee eeuwen van politieke en culturele omwentelingen in Rusland*. Deze tentoonstelling van Johan Huys is een seizoen lang te bezichtigen op de Foyer parterre.

Storioni Trio © Merlijn Doomernik

wo 26.10.16 / 20.00 / Kamermuziekzaal
Storioni Trio / Hommages à la russe
Drie keer sublimeert verdriet tot pure schoonheid in de vorm van een Russisch pianotrio. Het beklijvende *Trio élégiaque*, een jeugdwerk van Rachmaninov, wordt vergezeld door twee legendarische pianotrio's van Shostakovich en Tchaikovsky, telkens aangrijpende hommages bij het afscheid van een goede muzikale vriend.

Grigory Sokolov © David Samyn

vr 25.11.16 / 20.00 / Concertzaal
Grigory Sokolov / Ruslands meesterpianist
Grigory Sokolov, voor velen de belangrijkste pianist van onze tijd, keert terug naar Brugge. 'Een recital van Sokolov gunt ons een blik op een verloren tijdperk van Russische pianokunst', schreef The Guardian. Wie Sokolov ooit aan het werk zag, herinnert zich bovenal het naturel van zijn interpretaties. Wat hij ook speelt, Sokolov slaagt er steeds weer in u de adem te benemen met zijn overdonderende pianospel.

ELENA CHERNYSHOVA

za 10.09.16 – zo 20.11.16

In het Concertgebouwcafé, de Inkomhal & het Atrium kan u Rusland ook in beelden ontdekken. De Russische fotografe Elena Chernyshova legde in de fotodocumentaire *Days of Nights – Nights of Day* het dagelijkse leven in de Siberische mijnstad Norilsk vast.

BESTEL UW TICKETS NU OP

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02 / IN&UIT 17 ZAND 34 BRUGGE

Praat na de voorstelling gezellig na in het Concertgebouwcafé of vertel ons wat u ervan vond op Facebook of Twitter (@concertgebouwbr).

Gezellig tafelen voor of na een voorstelling met een verrassing op vertoon van het concertticket. www.concertgebouw.be/services.

BRUGGE

DeMorgen.

Knack

Klara

FOCUS|WTV